

Рівненський державний гуманітарний університет

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 1

Рівне – 2013

ББК 88

П 86

УДК 316.627:159.9

Психологія: реальність і перспективи: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. - Випуск 1 - Рівне: РДГУ, 2013 – 203 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна - кандидат педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Максименко Сергій Дмитрович академік-секретар відділення психології, вікової фізіології та дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім.

Г. С. Костюка

Ямницький Вадим Маркович - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Юрченко Вікторія Миколаївна - доктор психологічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Михальчук Наталія Олександрівна - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету

Литвиненко Світлана Анатоліївна - доктор педагогічних наук, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко Оксана Борисівна - доктор педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Пасічник Ігор Демидович - доктор психологічних наук, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія»;

Вірна Жанна Петрівна - доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Гошовський Ярослав Олександрович - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Воробйов Анатолій Миколайович кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Тамара Іллівна - кандидат педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної) Рівненського державного гуманітарного університету;

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету (**відповідальний секретар**);

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 29 листопада 2013 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію **Серія КВ №18713-7513Р**

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет.e-mail: pavelkiv_rv@ukr.net

Перший фактор „Зміст” (39,5% загальної дисперсії) вміщує включення за наступними шкалами, що перераховані в порядку зменшення ваги факторного навантаження: реальний, глибокий, твір-роздум, багатоплановий, предикативний, твір-дієвість, оптимістичний, вдалиий, серйозний, психологічний, цікавий, розважальний.

Другий виділений фактор „Смисл” пояснює 26,8% загальної дисперсії і включає якості: природний, психологічний, нереальний, вдалиий, серйозний, вільний, цікавий, реальний, далекий, сильний, багатоплановий, абстрактний, приємний, логічний, одноплановий.

Фактори „Зміст” та „Смисл” відображують осгудівський базовий фактор „Оцінка”.

Третій фактор „Комплексованість” (25,6%) представлений шкалами: комфортний, складний, розумний, простий, вигаданий, тяжкий, близький, легкий, абстрактний, розгорнений, вільний, непередикативний, стислий, нерозумний, предикативний, далекий, скований, некомфортний.

Четвертий фактор (28,3%) названий нами „Діалогічність”. Він представлений шкалами: логічний, монологічний, діалогічний, сумний, активний, твір-роздум, твір-дієвість, розважальний, веселий, песимістичний, комфортний, некомфортний, серйозний.

Висновки. Як показало дослідження, студенти, які приймали участь в експерименті, достатньо адекватно та повно розуміють літературні твори. Це підтверджується, передусім, високими показниками за факторами „Зміст”, „Смисл”, „Комплексованість” та „Діалогічність”. Так, студенти експериментальних груп вміють аналізувати літературні твори на рівні смислових перцепцій, які передбачають проведення внутрішнього діалогу з твором, здатні інтегруватися в межі іншомовної культури, адекватно співставляють та усвідомлюють мовні образи твору двох культур. Це, звісно, достатньою мірою допомагає студентам повно та глибоко розуміти твори художньої літератури.

Так, урахування викладачем психологічних особливостей особистості студентів, а також умов ефективного засвоєння майбутніми фахівцями іншомовного матеріалу сприятиме інтенсифікації навчального процесу, підготовці студентів до професійної діяльності тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андриевская В.В. Возрастные особенности учебной деятельности старшеклассников на уроках иностранного языка / В.В. Андриевская // Иностранные языки в школе. – 1987. – №6. – С.8.
2. Деркач Н.Л. Психологические основы самоконтроля учащихся в процессе обучения иностранным языкам: Дис. ... д-ра псих. Наук / Н.Л. Деркач. – К., 1997. – 186 с.
3. Зимняя И.А. Проектная методика обучения иностранным языкам / И.А. Зимняя, Т.Е. Сахарова // Иностранные языки в школе. – 1991. – №3. – С.17–20.
4. Иванова Ф.М. Работа старшеклассников с различными информационными источниками / Ф.М. Иванова // Иностранные языки в школе. – 1999. – №6. – С.69–72.

Резюме. В статье рассматривается анализ видов мотивации, а также описано её влияние на формирование положительного отношения студентов к процессу изучения иностранного языка. Показано влияние памяти и внимания личности на эффективность запоминания студентами нового материала по иностранному языку. Описаны индивидуальные особенности восприятия студентов в процессе изучения иностранного языка, а также проведённое нами исследование с целью изучения понимания студентами произведений иностранной литературы, описана характеристика психологических условий эффективного овладения студентами иностранным языком.

Ключевые слова: виды мотивации, память и внимание личности, индивидуальные особенности восприятия, понимание произведений иностранной литературы, психологические условия эффективного овладения иностранным языком.

Summary. In this article the kinds of motivation were analyzed. It was described its influence on the process of forming the positive attitude of students to studying English. The influence of memory and attention of the person on the effectiveness of knowing new material was shown. The individual peculiarities of students' perception in the process of studying English were described. It was either analyzed the experiment with the aim of studying students' understanding of foreign literature. Psychological conditions of the effectiveness of studying English by students were characterized.

Key words: the kinds of motivation, memory and attention of the person, individual peculiarities of students' perception, understanding of foreign literature, psychological conditions of the effectiveness of studying English.

УДК 159.923.2

Н.О. МИХАЛЬЧУК, Н.О. ХУПАВЦЕВА

АРГУМЕНТАТИВНИЙ ДИСКУРС ЯК МЕХАНІЗМ ОВОЛОДІННЯ СТУДЕНТАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВОЮ

Резюме. У статті розглянуті поняття “аргументація” та “аргументативний дискурс” з позиції психології. Показано зв'язок процесу формування у студентів механізму аргументативного дискурсу із мнемічними процесами особистості. й запам'ятовуванням нового матеріалу на заняттях з іноземної мови.

Ключові слова: аргументація, аргументативний дискурс, мнемічні процеси особистості, процес запам'ятовування нового матеріалу.

Постановка проблеми. Значення категорії “аргументація” у сукупності понять, пов'язаних з аналізом психічної діяльності, широковідоме. Проте у системі загально-психологічного аналізу діяльності людини недостатньою мірою проаналізований динамічний компонент того процесу, під час якого за певних умов може відбуватися розвиток аргументації. Відсутність змістовного та розгорнутого аналізу аргументації як динамічного процесу, в свою чергу, створює неабиякі труднощі з розумінням поняття “аргументативний дискурс”. Такі труднощі значно заважають викладачеві планувати навчальну діяльність студентів на заняттях іноземної мови із впровадженням в освітній процес засобів та прийомів, які базуються на механізмі аргументативного дискурсу. Тому завданнями нашої статті є:

1. Розглянути поняття “аргументація” та “аргументативний дискурс” з позицій психологічної науки.

2. Показати зв'язок формування у студентів механізму аргументативного дискурсу з мнемічними процесами особистості в сучасних умовах навчання у вищій школі.

Конкретні механізми формування системи понять, їхнього функціонування та обґрунтування виявилися об'єктом вивчення психології продуктивного мислення. Саме у цій галузі психологічної науки під час аналізу інтелектуальної діяльності людини аргументація стає предметом конкретного психологічного дослідження.

Проте у дослідженнях із психології мислення та розв'язання проблем категорія “аргументація” міститься, як правило, імпліцитно. Аргументація часто позначається через такі категорії, як “проблема”, “задача”. У системі діяльній психології мислення дана категорія характеризується у межах лабіринтної моделі процесу розв'язання проблем – як абсолютно новий майданчик лабіринту, якого людині слід досягнути. Цей зовнішній аспект аргументації особливо чітко виявився у проблемі співвідношення кінцевого та проміжного продуктів обґрунтування думки.

Аналіз психологічної літератури показує, що процес аргументації є наслідком взаємодії двох рівнів мисленнєвої діяльності, один з яких можна охарактеризувати як цілісно-особистісний (суб'єктний), функцією ж другого є внутрішнє інформаційне моделювання ситуації діяльності, його можна назвати гностичним рівнем. Таким чином, на суб'єктному рівні визначається загальна потреба, що виникає у певній навчальній ситуації. На гностичному рівні відбувається відображення ситуації та визначення тієї конкретної аргументативної системи, яку необхідно створити [4, 5].

Процес аргументації на заняттях іноземної мови у вузі має тісний зв'язок із запам'ятовуванням студентами нової для них інформації. Як відомо, засвоєння знань у системі навчання складається з трьох етапів: 1) сприйняття та розуміння навчального матеріалу; 2) його запам'ятовування; 3) відтворення і застосування надбаних знань на практиці. Кожен з цих етапів має свою специфіку, на кожному з них студенти стикаються з певними труднощами. Наприклад, на першому етапі студентам, як правило, важко зрозуміти навчальний матеріал, тобто виникає своєрідний смисловий бар'єр, подолати який допомагає викладач доступністю викладу матеріалу, переконливістю фактів і т.п. На другому і третьому етапах труднощі пов'язані з виникненням іншого бар'єру – бар'єру пам'яті, неможливістю подолання якого часто призводить до погіршення успішності студентів.

Відомо, що основна тенденція в розвитку пам'яті юнаків та юнок в студентські роки характеризується подальшим зростанням і зміцненням її довільності. Довільне запам'ятовування стає у цей період життя набагато ефективнішим від мимовільного. Відбуваються істотні зміни і в перебігу процесів логічного запам'ятовування. Нерідко основою запам'ятовування конкретного матеріалу постають виявлені в ньому логічні зв'язки. Удосконалюються і способи заучування за допомогою свідомого застосування раціональних прийомів запам'ятовування.

Як показали проведені дослідження, самі студенти високо оцінюють таке засвоєння матеріалу, в якому вони розуміють всі питання, оригінально інтерпретують чи формулюють те, що викладено в підручнику, виявляють самостійність у міркуваннях, висновках тощо. Студенти вміло урізноманітнюють повторення матеріалу, який слід запам'ятати та аргументувати, користуються прийомами самоперевірки, диференціації завдань. Важливу роль у процесах запам'ятовування відіграє настановлення на засвоєння матеріалу, що водночас містить у собі й вказівку на його цілковите усвідомлення та розуміння. На власному досвіді учні переконуються, що запам'ятовування не зводиться до розуміння, що потрібні спеціальні прийоми запам'ятовування і відтворення, збереження свідомо засвоєної інформації. У студентському віці виникає прагнення керувати своєю пам'яттю, збільшувати її продуктивність.

Таким чином, запам'ятовування та аргументація матеріалу у студентському віці зумовлюються не лише особливостями нової інформації, але й ставленням до неї, інтересом та активною розумовою діяльністю. Ця діяльність забезпечується розвитком та інтеграцією певних внутрішніх (мисленнєвих) дій та операцій: знаходженням, розрізненням, ідентифікацією, впізнаванням, доповненням, аналізом, синтезом, означенням, визначенням, класифікацією, конкретизацією, порівнянням, абстрагуванням, аглютинацією, встановленням відношень у просторі і часі (за схожістю, суміжністю, контрастом), узагальненням, систематизацією та обґрунтуванням тощо [2]. Власний професійний досвід, характер предметних знань, оцінка значущості матеріалу, а також уміння та навички, які сформувалися у студентів у процесі навчання, є основними внутрішніми чинниками, що визначають продуктивність аргументації.

Отже, маючи знання про психофізіологічні особливості людської пам'яті, викладач спроможний адекватно оцінити можливості й механізми аргументації навчальної інформації студентами. Це дає змогу планувати заняття так, щоб вони містили максимальну кількість інформації, але остання не має переобтяжувати пам'яті студентів. На становлення механізму аргументативного дискурсу значно впливають прийоми логічного запам'ятовування. Студенти, як правило, успішно оволодівають прийомами логічного запам'ятовування в процесі навчання, якщо в ньому має місце: вибіркове пояснення матеріалу (виділення найважливішого та найсуттєвішого); усвідомлення мети запам'ятовування, тобто того, що має бути його результатом; розкриття логічного смислу і значення даного матеріалу; критичний підхід до змісту, який слід запам'ятати; встановлення зв'язку цього змісту з іншими знаннями; поділ матеріалу на змістові частини і відшукування у кожній з них основних положень (змістових опорних пунктів); упорядкування заучуваного у вигляді певних пунктів (змістове групування).

Незважаючи на існування численних прийомів у запам'ятовуванні навчального матеріалу, студенти досить часто намагаються механічно запам'ятати матеріал, проте у процесі розв'язання навчальних завдань не можуть застосувати свої знання в зв'язку з тим, що вони виявляються формальними, малодинамічними і застосуванню їх на практиці заважають внутрішні бар'єри – смислові, логічні, мовленнєві тощо. Дослівне запам'ятовування навчального матеріалу (текстів іноземною мовою) часто викликається тим, що відтворення, близьке до тексту, яке свідчить про сумлінне ставлення до виконання домашніх завдань, зазвичай оцінюється високим балом і спонукає студентів саме до такого запам'ятовування. Слід враховувати й той факт, що перехід до механічного заучування може здійснюватися не відразу, а лише після декількох невдалих спроб зрозуміти (чи проаналізувати), аргументувати те, що потрібно запам'ятати і, разом з тим, відбувається усвідомлення того, що матеріал повинен бути певним чином вивчений, обґрунтований тощо.

Наші спостереження за студентами факультету іноземної філології Рівненського державного гуманітарного університету протягом 2004 – 2011 рр. показали, що до такого способу запам'ятовування часто вдаються студенти з низькою успішністю, інтелектуально пасивні, не навчені докладати неабияких розумових зусиль для досягнення бажаного результату. Використовуючи так зване “забування”, такі студенти відчували значні труднощі у ситуаціях, які вимагали запам'ятовування великої кількості матеріалу і, природно, постійно скаржилися на свою “погану” пам'ять. Для успішного запам'ятовування навчального матеріалу студентам слід користуватися прийомами свідомого запам'ятовування, тобто

запам'ятовування основного змісту матеріалу і відтворення його у власному мовленнєвому тлумаченні на основі своїх міркувань та роздумів. Дослідження показали, що краще запам'ятовується той матеріал, який викликає активну розумову роботу. Переказ тексту своїми словами сприяє його кращому запам'ятовуванню, ніж багаторазове читання, тому що переказ – це активна, організована певною метою розумова робота. Одним із способів, який допомагає збільшити обсяг пам'яті, звільнивши її від надмірного перевантаження, є аргументація матеріалу. Запам'ятати велику кількість навчальної інформації можна досить успішно, якщо запам'ятовувати лише аргументи – зручні для збереження в пам'яті логічні конструкції – узагальнені, теоретичні, абстрактні. Створення логічної конструкції аргументів здійснюється мисленнєвою обробкою матеріалу – аналізом означень, понять та їх властивостей; синтезом понять; передачею їх у згорнутій формі (мовному чи символічно-знаковому узагальненні); побудовою схем, таблиць тощо. Тому для того, щоб навчити студентів систематизувати лінгвістичний матеріал, слід розвинути у них уміння виконувати мисленнєві операції порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення, абстрагування, класифікації та ін. Оволодіння цими операціями дозволить студентам виявляти і встановлювати логічні зв'язки і відношення між поняттями, здійснювати підпорядкування одних понять іншим тощо.

Розв'язання проблеми аргументативного дискурсу лінгвістичного матеріалу вимагає від викладача повсякденно проводити на заняттях роботу по формуванню аргументації як мисленнєвої операції і як прийому запам'ятовування, викладати навчальний матеріал у певній дидактичній системі, встановлювати зв'язки між окремими лінгвістичними поняттями чи відношеннями, спостерігаючи при цьому, щоб вони засвоювалися студентами не відірвано одне від одного, а в єдиному логічному зв'язку, в системі тощо. Адже розумова операція аргументації дозволяє здійснювати логічну обробку матеріалу, що запам'ятовується, переходить від безпосереднього запам'ятовування до опосередкованого, встановлювати логічні зв'язки у новому для студентів матеріалі.

Оскільки аргументативний дискурс спрямований на встановлення зв'язків між сукупністю розрізнених понять, то при цьому слід визначити суттєві спільні ознаки, які постають основою для цих понять. Як показали психологічні дослідження, описані в науковій літературі, виділення суттєвих ознак у процесі формування понять відбувається через зіставлення властивостей різних предметів та явищ і організується у напрямку: об'єкт → сприймання → уявлення (образ) → поняття [3, с.45].

Таким чином, будь-яка система знань як результативна форма аргументації через ланцюг послідовних абстракцій пов'язана з вихідним об'єктом пізнання і становить його відображення. Першочерговим етапом аргументації є певна аргументуюча ідея, яка виникає в результаті глибокого засвоєння наукового матеріалу, що полягає в аргументації, зануренні в його сутність тощо. Через певну ідею мислення людини охоплює дещо загальне у великому обсязі інформації. За хаотичністю, невпорядкованістю і нагромадженням фактичних даних людський розум за допомогою ідеї відкриває дещо закономірне, деяку організуючу його єдність. Помітивши цю особливість, ще І.Кант одразу ж побачив у ній суттєву властивість ідеї. "Ідеєю я називаю, – писав він, – поняття розуму про форму цілого" [3, с.32]. Відображуючи загальне у різноманітному, ідея визначає змістову сторону подальшого логічного руху понять, а встановлюючи різноманітність цілого, вона містить у собі й загальне уявлення стосовно розташування різноманітних частин у складі цілого і, таким чином, у загальних рисах визначає логічну структуру майбутньої системи знань студента. Лише у зв'язку з цим ідея може стати аргументуючим стрижнем накопиченого матеріалу. Результатом процесу аргументації знань є певна теоретична система, яка становить відносно стійке і завершене логічне утворення. Проте людина не лише відображає своєю свідомістю світ, але й суттєво перетворює його, виявляючи свою активну, діяльну сутність. Тому аргументативним дискурсом є процес зведення знань у систему аргументів, що відповідає об'єкту, який відображується. Одним із проявів активного, творчого характеру процесу пізнання є узагальнення і впорядкування знань, синтезування емпіричних даних, а також систем переходу знань у більш складні логічні теоретичні конструкції.

Аргументація знань – це складний дискурсивний процес, що містить у собі операції з класами понять: класифікацію, логічні наслідки, узагальнення і таке інше, що забезпечує у сукупності системність знань. Аргументовані знання дають змогу студентам не лише використовувати їх у практичній діяльності, формулюючи на їх основі певні висновки, але також можуть спрямовувати творчу активність особистості, спонукаючи її до моделювання нових гіпотез, здатних, за умови їх підтвердження, підняти знання на новий теоретичний рівень.

Розглядаючи аргументативний дискурс знань як мисленнєву дію, з одного боку, і як прийом запам'ятовування – з іншого, нами досліджувався процес формування у студентів уміння користуватися аргументацією як прийомом запам'ятовування матеріалу та її вплив на продуктивність запам'ятовування тощо.

Вся сукупність отриманого експериментального матеріалу свідчить на користь того, що в основі інтелектуальної активності студентів полягає внутрішня аргументація, головним елементом якої виявляється узагальнення, що виражається в транспозиції, перенесенні відношень із однієї ситуації в іншу. Причому, особливості узагальнення, які притаманні тій чи іншій людині, пов'язані з рівнем та особливостями її інтелектуальної активності. Результати проведеного дослідження показали, що студенти, у яких був сформований механізм аргументативного дискурсу, виявляють більшу інтелектуальну активність, ніж ті, в яких таке цілеспрямоване формування цього механізму не здійснювалося.

Д.Б.Богоявленська в своїх працях, характеризуючи вищий рівень інтелектуальної активності – креативний – говорить про те, що представники цього рівня вирізняються неабияким розвитком здібностей до узагальнення. Показником вищого (креативного) рівня у праці Д.Б.Богоявленської є спроба студентів створити теорію щодо тієї сукупності простих задач, які слід розв'язати в експерименті. Представники креативного рівня не просто розв'язують запропоновані задачі, намагаючись знайти оптимальні шляхи їх обґрунтування. Вони, зокрема, намагаються у плані експериментальних задач сформулювати та довести певну теорему, аргументувати її тощо [1].

Розгляд матеріалів емпіричних досліджень, проведених Д.Б.Богоявленською, свідчить про те, що більшість респондентів – представників креативного рівня – студенти математичного факультету, для яких теореми – основний об'єкт навчання. Саме тому формулювання ними теорем щодо абстрактних експериментальних задач – результат узагальнення, яке знайшло відображення у перенесенні деяких загальних принципів процесу навчання в експериментальну ситуацію. Іншими словами, кожна людина має свій внутрішній психологічний "креативний простір", у структуру якого вона включає чи не включає запропоновані їй ситуації.

Аналіз психологічної літератури дає можливість стверджувати, що аргументативний дискурс може здійснюватися на емпіричному та теоретичному рівнях залежно від методів навчання, які мають на меті формування емпіричного або теоретичного мислення. Формування теоретичного мислення шляхом переходу від конкретного, чуттєвого до абстрактного, загального на основі порівняння та виділення суттєвих ознак допускає оперування емпіричними поняттями та уявленнями.

Звичайно, на такому рівні первинним залишається судження, яке виражає зв'язок між уявленнями і не розкриває змісту, а, отже, створює не систему, а упорядкування емпіричних понять і уявлень. Таке упорядкування вимагає вміння аргументувати, але аргументація при цьому має формально-логічний, емпіричний характер. Формально-логічна або емпірична аргументація розкриває сутність об'єктів дещо односторонньо, відображає загальне поза діалектичною єдністю з окремим одиничним, не розкриває розвитку і взаємозв'язків між формами мислення.

Як встановлено у сучасних дослідженнях з психології [2, 4, 5], мислення у процесі свого онтогенезу проходить три стадії узагальнення: синтез, завдяки якому відображаються предмети та явища; узагальнення, завдяки чому відображаються поняття; систематизація як найвища форма узагальнення, що реалізується на рівні теоретичного мислення і передбачає аргументацію.

Актуалізація теоретичного мислення, на думку І.Д.Пасічника, сприяє формуванню алгоритму аргументації як узагального способу виконання різноманітних завдань. Алгоритм, розроблений з урахуванням структури аргументативного дискурсу, слід починати формувати у наочно-практичних умовах з огляду на індивідуальні особливості мислення студентів, поступово нарощуючи вимоги щодо їх розумової діяльності, знімаючи зовнішні опори та ускладнюючи умови виконання операцій [5, с.35].

Висновок. Формування у студентів механізму аргументативного дискурсу забезпечить самостійність у вивченні мови, підвищить рівень розумового розвитку їхньої особистості, допоможе формуванню світогляду, самостійності суджень та ін. Все це, в свою чергу, значною мірою сприятиме інтенсифікації навчання у вищій школі, а також, враховуючи великий обсяг навчального матеріалу, який підлягає самостійному опрацюванню за відсутності визначеної регламентації та контролю за процесом засвоєння, прискорить та полегшить процес розвитку особистості в сучасних умовах кредитно-трансферної системи навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богоявленская Д.Б. Метод исследования интеллектуальной активности : Автореф. дис... кандидата пед. наук / Д.Б. Богоявленская. – М., 1971. – 24 с.
2. Боришевський М.Й., Киричук О.В. Самосвідомість як детермінант саморозвитку особистості / М.Й. Боришевський, О.В. Киричук // Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості / [Тези доп. та матеріали Міжнарод. наук.-практ. конференції, м.Луцьк, 18–25 червня 1994р.]. – Ч. 1. – Р. 3. – Київ–Луцьк, 1994. – С.406–408.
3. Ломов Б.Ф. О системном подходе в психологии / Б.Ф. Ломов // Вопросы психологии. – 1975. – № 2. – С. 31–45.
4. Максименко С.Д. Навчання і розвиток: психологічні аспекти / С.Д. Максименко // Практична психологія та соціальна робота. – 1997 – № 1. – С.5.
5. Пасічник І.Д. Систематизація в контексті психології мислення / І.Д. Пасічник. – К. : Наукова думка, 1997. – С. 34–39.

Резюме. В статті розглянуті поняття “аргументація” і “аргументативний дискурс” з позицій науки психології. Показана зв'язь процесу формування у студентів механізму аргументативного дискурсу з мнемічними процесами людини і запам'ятовуванням нового матеріалу на заняттях по іноземному мові в сучасних умовах навчання в вузі.

Ключові слова: аргументація, аргументативний дискурс, мнемічні процеси людини, процес запам'ятовування нового матеріалу.

Summary. In this article were determined the terms “arguments” and “argumentative discourse” according to psychological researches. It was shown the connection between the process of forming the mechanism of argumentative discourse of the persons of students with the processes of the man's memory at the lessons of foreign language in modern High School.

Key words: arguments, argumentative discourse, the processes of the man's memory, the process of learning new information.

УДК 159.98

А.Б. МУДРИК

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФОРМУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВУЗІВСЬКОГО НАВЧАННЯ

Резюме. Стаття присвячена актуальній психологічній проблемі – дослідженню аспектів професійної компетентності особистості. Представлено результати емпіричного вивчення шляхів формування та розвитку професійної компетентності фахівця у процесі вузівського навчання

Ключові слова: професійна компетентність, професійно компетентна особистість, структурно-функціональні компоненти професійної компетентності, особистісно-орієнтована парадигма освіти.

Постановка проблеми. Своєрідною особливістю ХХІ століття є безперервне зростання кількості інформації, постійні зміни темпу та якості життя, поява великої кількості нових технологій тощо. Тому досить актуальною є потреба у компетентному спеціалісті нового зразка, який відзначався б значним творчим потенціалом, всебічним розвитком усіх аспектів своєї особистості, здатністю до самовдосконалення та постійного навчання протягом всього життя, вмінням ефективно працювати та якісно виконувати професійні обов'язки, враховуючи умови сьогодення. Все це зумовлює суспільне замовлення щодо професійної підготовки фахівців сучасного типу, потребує якісно нового підходу до викладання як

ЗМІСТ

Передмова

- Максименко С.Д. Теоретико-методологічні проблеми психології особистості
- Вірна Ж.П. Аксиологічний проєкт як чинник формування соціальної зрілості жінки
- Гошовський Я.О., Гошовська Д.Т. Генетично-психологічна парадигма вивчення особистісної ідентичності педагога
- Коваленко А.Б. Особливості застосування методів активного навчання у ВНЗ
- Литвиненко С.А. Використання воркшопів у фаховій підготовці майбутніх психологів
- Павелків Р.В. Аналіз проблеми ідентичності як психологічного феномену
- Петренко О.Б. Специфіка формування професійної гендерної компетентності майбутнього вчителя.
- Сергієнко В.П., Войтович І.П., Войтович О.П. Психолого-педагогічні особливості реалізації компетентісного підходу при комп'ютерній підтримці вивчення фахових дисциплін у ВНЗ
- Ямницький В.М. Здатність до саморегуляції як основа професіоналізації спеціаліста
- Артемова О.І. Розкриття креативного потенціалу студентів вищих навчальних закладів
- Бабак К. В. Особливості психологічного супроводу професійного розвитку студентів в умовах навчання у педагогічному коледжі
- Безлюдна В.І. Готовність молоді до побудови конструктивних зв'язків з родиною
- Бойчук В.М. Розвиток тізнавального інтересу у процесі підготовки майбутнього вчителя
- Бричок С.Б. Інтерактивні методи формування творчого потенціалу особистості майбутнього педагога у процесі вузівського навчання
- Бучко В.Б. Значення взаємозв'язку студента з групою в контексті свободи Е. Фромма
- Главінська О.Д., Савуляк В.О., Емпатія як складова професійної компетентності педагога
- Головань М.С. Компетентісний підхід як методологічна основа вищої професійної освіти
- Грицюк І.М. Соціальні орієнтації як аксіологічне утворення професійного становлення майбутнього соціального працівника
- Дарманська І.М. Розвиток управлінської компетентності майбутніх керівників навчальних закладів (професійно-функціональний компонент)
- Демянюк О.Б. Особливості становлення та типологія образу світу у студентів: теоретичний аналіз проблеми
- Джеджеря К.В. Професійно-педагогічне спілкування як проблема професіоналізації молодих викладачів вищих навчальних закладів
- Дружиніна І.А. Професійна ідентичність майбутніх психологів як умова їх професійного зростання
- Кириченко Н.А. Свідомий вибір як чинник формування професійної ідентичності у юнацькому віці
- Корчакова Н.В. Прогностична функція особистісного само сприйняття як основа професійного розвитку студента
- Кулаков Р.С. Психологічні особливості становлення професійної ідентичності особистості
- Лук'яник Л.В. Психолого-педагогічні засади підготовки майбутніх учителів до формування лінгвоукраїнознавчої компетенції школярів
- Маргітич К.С. Формування національної самосвідомості угромовної студентської молоді в Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці ІІ
- Михальчук Н.О. Смісл як відображення індивідуального образу світу студентів в діяльності з читання літературних творів
- Михальчук Н.О., Івашкевич Е. З. Психологічні умови ефективного засвоєння студентами іноземної мови
- Михальчук Н.О., Хупавцева Н.О. Аргументативний дискурс як механізм оволодіння студентами іноземною мовою
- Мудрик А.Б. Зміст професійної компетентності фахівця та психологічні особливості її формування у процесі вузівського навчання
- Мушкевич М.І. Психологічний супровід сім'ї з проблемними дітьми
- Ногачевська І.О. Інтерпретація художнього тексту як спосіб вдосконалення лінгвістичної освіти студента філолога
- Остапівський О.І. Взаємообумовленість професійної ідентичності та економічної свідомості студентської молоді
- Пивоварчук Т.О. Модель комунікативних здібностей студента –філолога
- Рудюк О.В. Феномен професійної ідентичності у детермінації переживання безробітними професійних криз
- Самолук А.В. Психологічне підґрунтя професійного становлення студентів-філологів
- Созонюк О.С. Детермінанти розвитку психологічної культури майбутніх вчителів початкової школи
- Співак Л.М., Піонтковська Д.В. Стан вивчення проблеми національної ідентичності студентської молоді у вітчизняній психологічній науці
- Сторож О.В. Типологія творчої соціалізації особистості
- Турчина Л.І. Психосоціальний аналіз професійного самовизначення обдарованої молоді
- Фелоренко Р.П. Диструктивний вплив алкоголезалежних сімей у становленні особистості сучасного студента
- Філоненко М.М. Системний аналіз особистісного становлення майбутнього лікаря
- Хлівна О.М. Психологічна специфіка формування професійно значущих якостей майбутнього медичного працівника у вищому навчальному закладі
- Шевчук Ю. С. Подружнн сумісність сучасних сімейних пар: теоретичний аспект
- Шкарлатюк К.І. Завдання та методи тренінгу професійного самофутурування студентської молоді
- Яцюк Н.О. Роль студентського самоврядування у професійному становленні майбутніх психологів
- Ящук І.П. Формування соціальної компетентності молоді в умовах вищого навчального закладу

Доробки молодих науковців

- Бельська І.В. Особливості розуміння гендерної ідентифікації у підлітковому віці
- Богдюк М.О. Роль Інтернету у навчальній діяльності студентів
- Бурко Л.В. Психологічні аспекти діяльності фармацевта
- Вовкодавєць А.В. Вплив рівня емоційної стійкості особистості студентів на результативність їх навчальної діяльності

- [Вознюк Ю.С., Психологічні механізми самоствердження юнаків](#)
[Волошин М.М., Назарець Л.М. Аналіз взаємозв'язку тривожності та навчальної успішності студентів](#)
[Герман І.П. Соціальний статус як чинник виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці](#)
[Дзюбак О.В., Назарець Л.М. Психологічний аналіз професійної самореалізації студентів](#)
[Клубок Ю.О. Самостійність як соціально-психологічний феномен](#)
[Корнійчук В.В. Розвиток міжособистісних відносин у молодшому шкільному віці](#)
[Кузьмік Т.О. Психологічні особливості ставлення жінок до своєї зовнішності](#)
[Курдибаха О. Особливості формування гендерної ідентичності підлітків у спілкуванні з однолітками](#)
[Луцик Г.О. Особливості підготовки майбутніх психологів до роботи з неповнолітніми правопорушниками](#)
[Мазурець В.Ю. Вплив стресу на розвиток психосоматичних захворювань у підлітків](#)
[Марчук В.С. Психологічні особливості життєвих домагань майбутніх психологів](#)
[Мороз Т.Т. Причини виникнення і перспективи попередження підліткової важковихованості](#)
[Навозняк Л.Л. Формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів засобами фольклору](#)
[Нестерук Л.В. Взаємозв'язок статусних характеристик підлітків та їх схильності до узалежнень](#)
[Окач В.М. Психологічний аналіз причин формування девіантної поведінки підлітків](#)
[Петренко С.В., Шахрайчук М.Й. Автоматична інформаційна система управління навчальним процесом і розвиток професійної компетентності магістрантів](#)
[Родзяк М.М. Психологічний аналіз емоційних переживань вагітних жінок](#)
[Солтис Г.М. Психологічні особливості мотивації студентів до навчальної діяльності](#)
[Талайчук Т.М. Психологічні особливості впливу реклами на свідомість людини](#)
[Усик В.С. Вплив партнерських пологів на особливості психологічного клімату сім'ї](#)
[Целюк Л.Т. Когнітивно-стильові особливості розуміння тексту студентами – філологами](#)
[Яблонська М.М. Сучасна реклама та її вплив на розвиток учнів початкової школи](#)
[Відомості про авторів](#)